

sine konklusioner end samtidens oldkyndige arkæologer, selvom kongen i sin skattejagende iver også begik en række fejl i både samtidens og især i eftertidens øjne. Thranes bog er dermed også et bidrag til forståelsen af Frederik 7.s person, hvori han viser en mere driftig og åndrig konge, end hvad det nuværende, folkelige eftermæle lader forstå.

Bogen er rigt illustreret. Desværre mangler den et register, og der er ikke altid styr på fodnoterne. På s. 48-52 og 159-160 mangler der eksempelvis noter på flere af citaterne, mens henvisningerne på s. 11-12 og 50 samt note 511, 514 og 515 er ufuldstændige eller utilstrækkelige.

Valdemar Hedelykke Grambye

| CLAUS FRIISBERG: *Dansk demokrati. Ide og praksis 1835 til ca. 1973*, Vestjysk Kulturforlag, Varde 2016, 383 s., 298 kr.

| CLAUS FRIISBERG: *Dansk demokrati og politik 1973 -2015 i en verden i hastig forandring*, Vestjysk Kulturforlag, Varde 2016, 384. s., 298 kr.

Forfatteren af dette imponerende tobindsværk er gymnasielærer i Varde (nu pensioneret). Han er ikke blot en flittig og vidende mand, men en helt utrolig flittig og vidende mand. Claus Friisberg har skrevet og udgivet en stribe bøger om dansk politisk historie. Hans spidskompetence er dansk forfatningshistorie i 1800-tallet. Det har blandt andet fundet udtryk i hans doktordisputats fra 2007 i to bind *Ingen over og ingen ved siden af Folketinget*, men inden da havde han skrevet bøger som *Den danske vej fra enevælde til demokrati* (1998/2005), *Demokratiets triumf. Den første junigrundlov* (1999), *Revolution over Danmark. Borgerskabets revolution marts 1848* (1999), *Orla Lehmann - Danmarks første moderne politiker*, *Orla Lehmann, de nationalliberale og Danmark 1810-49, en politisk biografi* (2000) og *Ideen om et frit Danmark. Den nationalliberale bevægelses ideologi og politik – især i enevældens sidste år* (2003). Man kan anfægte nogle af hans analyser og konklusioner – og det har denne anmelder gjort – men man kan ikke komme uden om, at han er en af dem, der er kommet dybest ned i kilderne om de nationalliberale, junigrundloven og overgangen til den styreform, som vi i dag tager for givet og kalder for et demokrati.

I disputatsen gik Friisberg ud over begivenhederne og personerne omkring 1848 og beskrev udviklingen i det danske demokrati frem til

1920. I dette tobindsværk tager han i en vis forstand tråden op og fører læseren helt frem til de allerseneste begivenheder. Han demonstrerer stor indsigt både i politiske stridsspørgsmål, centrale personer og ændrede spilleregler. Det er dygtigt og godt gennemført, men rejser for læseren spørgsmål som: Hvilket fagligt miljø har inspireret ham over en lang årrække, hvilke forskningsbevillinger har han kunnet nyde godt af, og hvilken institutionel støtte har han kunnet falde tilbage på? Hans bøger er udgivet på hans eget forlag, hvilket bekræfter indtrykket af en ret isoleret forsker med et brændende engagement og en enestående udholdenhed.

Claus Friisberg er uddannet historiker fra Aarhus Universitet (1970), og det værk, der her anmeldes, er i sin grundstruktur en kronologisk gennemgang af dansk politisk historie over næsten to hundrede år. Bind 1 rummer tre hovedafsnit. I det første behandles under overskriften „Et demokrati bliver til 1835-1901“ kampen for en fri forfatning frem til grundloven i 1849, der efterfølges af en reaktion med den reviderede grundlov fra 1866 og forfatningskampen. I det andet hovedafsnit under overskriften „Demokratiet stabiliseres 1901-1945“ fokuseres på, hvordan den demokratiske styreform med de „fire gamle“ partier etablerer sig i de første årtier af 1900-tallet, hvordan Socialdemokratiet vinder frem som det centrale regeringsbærende parti, men også hvordan antiparlamentariske bevægelser udfordrer det parlamentariske demokrati, og hvordan den tyske besættelse både fører til en styrkelse af og et brud med demokratiet. Endelig behandles i det tredje hovedafsnit under overskriften „Demokratiet og velfærdsstaten 1945-72“ den tredje junigrundlov fra 1953, fremvæksten af konsensuspolitikken og et begyndende opgør med denne politik, genetableringen af tobloksystemet, og Danmark i Fællesmarkedet. I det andet bind behandles perioden fra 1973 til 1993 under overskriften „Det politiske system og krisen“ og perioden frem til i dag under overskriften „Demokrati og konkurrencestat“.

Bøgerne er som sagt kronologisk struktureret, men inde i den historiske fremstilling findes begrebsforklarende og analyserende boks, f.eks. i det første bind om forskellige demokratibegreber, partidefinition, lovgivningsmagt, lige og almindelige valgret, parlamentarisme, forholdstalsvalg, folkeafstemningsinstituttet, spærregrænse og valglov. Mod slutningen af det første bind suppleres den rent kronologiske fremstilling af mere analyserende afsnit, f.eks. om Folketingets magt på Landstingets bekostning, kommissioners og bureaukratiets rolle, korporative tendenser og vælgernes indflydelse. I det andet bind skifter stilen, idet der nu ikke findes boks, men egentligt analyserende afsnit i teksten, f.eks. om Folketingets indflydelse, det politiske magtspil og en afsluttende analyse af, hvor magten over lovgivnin-

gen ligger i dag. Tonen ændres også i det andet bind. Der findes ganske vist også i det første bind markante konklusioner, for eksempel at Nellemanns argumentation for kongens ret til at vælge sine ministre ikke holder, og at regeringen med den provisoriske lovgivning 1885-94 begik grundlovsbrud (s. 77-80). I det andet bind anlægges derimod en gennemgående kritisk linje over for magthaverne. Efter Friisbergs opfattelse levede Strukturreformen således ikke op til de demokratiprincipper, som Venstre „stadig vedkender sig“ (s. 218). Retspolitikken forfaldt under den borgerlige regering bl.a. på grund af „inkompetente ministre som Lene Espersen og Brian Mikkelsen“ (s. 181). Anders Fogh Rasmussen tog ikke krisetegnene alvorligt frem mod 2008 (s. 230). Ulla Tørnæs og Lene Espersen betegnes uden forbehold som svage ministre (s. 340), og Claus Hjort Frederiksens politik beskrives som grotesk og byggende på mærkelige manøvrer og tvivlsomme argumenter (s. 341). De socialdemokratiske ministre beskrives lige så kritisk, eksempelvis havde Helle Thorning-Schmidt, Bjarne Corydon og Henrik Sass Larsen ikke „den økonomiske indsigt og det politiske format, der skulle til for gå imod det, der var almindelig latin i finansministeriet“ (s. 262), og Thorning-Schmidts begrundelse for regeringens reformpolitik karakteriseres som temmelig tvivlsom (s. 282). Om regeringerne anvendes generelt udtryk som sjofling af høringsfrister, lovsjusk, vildledning af Folketinget og fortielse af væsentlige oplysninger. Sidst, men ikke mindst, kritiseres embedsmændene i almindelighed og Finansministeriet i særdeleshed – dette ministerium kaldes ikke blot et overministerium, men også en „hovedskurk“ (s. 311).

Boksene i det første bind og de analyserende afsnit, navnlig i bind to, vidner om, at det ikke blot er historikeren, der fører pennen, men også samfundsfaglæreren og det både på ondt og godt. Mange tabeller og grafer synes således at være klippet fra samfundsfagsundervisningen. De kan være udmærkede som støtte for undervisning og drøftelse, men fremstår problematiske og noget sjuskede i en skriftlig fremstilling. For eksempel er der ingen årstal og ingen kildeangivelse på en tabel om befolkningens erhvervsfordeling i 1800-tallet (første bind, s. 96); tal for folketingsvalgene 1901-13 er klippet fra en bog, hvor det ville være let at finde de primære kilder (s. 114); en tabel over folketingsvalgene 1920-43 (s. 183) og om folketal og erhvervsfordeling 1921-1940 (s. 178) er uden kildeangivelse. Det samme gælder en tabel om dette emne for perioden 1940-74, hvor et lille ettal i overskriften vidner om, at der er klippet, uden at den originale note er kommet med (s. 286). Tilsvarende eksempler findes i bind to, hvor kilden for mandatfordelinger blot angives som Wikipedia (s. 13 og 34), og hvor en note 55 i overskriften i en klippet økonomisk oversigt ikke er kommet med (s. 114). Forfatteren skal dog have ros for at have fået kilder-

ne med i de fleste grafer og tabeller, men farver og opsætning viser, at der har været klippet flittigt. At samfundsfagslæreren har haft indflydelse, fremgår også af, at politologiske begreber som positions- og valensissues (bind 2, s. 171 og 301), saliens og issueownership (s. 200), stiafhængighed og segmentering (s. 341) søges anvendt. Der er ikke klart, hvad der egentlig opnås ved at anvende disse begreber, og i enkelte tilfælde synes de også noget forældede. Eksempelvis er det en del år siden, at Bjørn Molins model (bind 1, s. 149) blev anset for at være den mest hensigtsmæssige til at analysere partiers standpunkttagen (nu er Kaare Strøm i vælten).

Det nye og mest interessante i dette tobindsværk er de sidste kapitler i bind 2, som nærmest udgør en opdateret politisk magtudredning. Udgangspunktet er, hvad Friisberg kalder magtpartierne (Venstre, Socialdemokratiet, Radikale og Konservative), konsensuspolitikken og accepten af neo-liberal økonomisk politik og konkurrencestaten. De politiske forskelle mellem partierne synes at blive mindre: „Der er en tendens til klumpspil på midten“ (s. 299). Partierne er blevet topstyrede organisationer (s. 300), og Folketinget har besvær med at holde ministrene ansvarlige og vanskeligheder med at kontrollere embedsapparatet (s. 322). Utallige forlig mellem (magt)partierne gør det mindre oplagt at vælte den siddende regering (s. 325). Konsekvensen er, at kontrollen med regeringen er blevet lempelig, og at vælgerne har fået svært ved at kende forskel – „Ikke mindst på de gamle magtpartier“ (s. 328). Derudover har Friisberg blik for, at regeringen og Folketingets indflydelse på lovgivningen er begrænset af en række forhold (s. 329). På udmærket måde gennemgås således EU-organernes overtagelse af en del af lovgivningsmagten, internationale konventioner og traktater, fastkurspolitikken, økonomiske langtidsplaner: finanspagten og budgetloven, partidisciplinen, ministeriernes forståelse af deres opgave og rolle, interesseorganisationerne, domstolene og den offentlige opinion. Inden for disse (snævre) rammer er det så en lille kreds af toppolitikere (nogle ministre, andre oppositionspolitikere), der dominerer de politiske beslutninger. „Der er tale om et oligarkisk styre“ (s. 339).

Friisbergs konklusion er derfor, at udviklingen siden 1973 har medført, „at det danske demokrati er blevet udhulet. En lille kreds af toppolitikere og embedsmænd sidder på magten og træffer alle de afgørende beslutninger i det danske samfund“ (s. 367), Gaetano Mosca, C. Wright Mills og andre talsmænd for den elitistiske teori kunne ikke have sagt det skarpere:

Ganske vist afholdes der stadig valg, hvor flertallet kan skifte en borgerligt ledet regering ud med en socialdemokratisk, men det handlerum, regeringerne befinder sig indenfor, er blevet så snæ-

vert, at det ikke gør en afgørende forskel, om det er den ene eller den anden side af Folketinget, der har regeringsmagten. Regeringsskift fører kun til justeringer af den politiske kurs ... Ud fra et demokratisk synspunkt mangler der magtfordeling i det danske politiske system. Den udøvende og den lovgivende magt er godt og grundigt rodet sammen ... Højesteret har ganske vist sagt ja til at påtage sig rollen som forfatningsdomstol, men i praksis virker den tandløs. (s. 367-68)

Friisberg er her ikke længere historikeren, der skildrer politiske begivenheder og aktører over en periode på 180 år, men politologen, der med fordel af at kende den historiske udvikling og vide noget om konkrete politiske spørgsmål i fortid og nutid kan generalisere om demokratiets aktuelle situation og den politiske magtfordeling. At der i en så detaljeret og vidtspændende fremstilling indsniger sig nogle fejl og mangler, betyder mindre, når læseren får et så velbegrunder bud på, hvem der styrer landet.

Måske er det en fordel, at dette bud kommer fra en forfatter, der ikke er tæt forbundet med den politiske og kulturelle elite, men kommer udefra og i allerbedste forstand fra udkantsdanmark, hvor uafhængighed og nøgternhed er i højsædet.

Palle Svensson

| ANDRÉS BRINK PINTO & MARTIN ERICSSON (RED.): *Politik underifrån. Kollektiva konfrontationer under Sveriges 1900-tal*, Arkiv förlag, Lund 2016, 214 s., 178 SEK.

Denne bog følger op på en tidligere publikation med titlen *Det stora elefantupploppet och andra berättelser från Sveriges bråkiga 1800-tal* (2011) redigeret af de samme to historikere fra Lund. Formålet med begge antologier er at udfordre det herskende konservative og socialdemokratiske historiesyn, der betoner nationalt sammenhold og harmoni. Desuden satser man på at nå ud til et bredere publikum, eftersom alle bidragene er skrevet på et letforståeligt svensk og uden de sædvanlige historiografiske, metodiske og teoretiske overvejelser, som denne type studier ellers er så rig på – med følgende væsentlige undtagelse: Hvor Elefant-bogen sluttede med en kort henvisning til den historiografiske tradition for studiet af kollektive folkelige protester med navne som E.P. Thompson, Eric Hobsbawm, James C. Scott og den svenske historiker Rolf Karlbom, dér åbner den nye publikation med et kapitel, „Verktygslåda för konfliktforskare“, skrevet af Andrés Brink Pinto, Martin Ericsson og Stefan Nyzell. Ambitionsniveauet er helt klart skruet i vej-